

Digitális könyvtárak Kínában: fejlődés és lehetőségek

Bevezetés

A digitális könyvtárak elektronikus formátumban levő információkat gyűjtenek, dolgoznak fel, rendszereznek, tárolnak és számítógépes hálózaton át juttatják el azokat a használóikhoz. A lényeg tehát: a digitális forrásokon alapuló gyors információszolgáltatás. A számítástechnika és az internet fejlődésével párhuzamosan egyre több digitális könyvtár jelent meg az elmúlt években Kínában is. A *China Academic Digital Library* programhoz kapcsolódó főbb projektekről Shen és szerzőtársai írtak egy áttekintést 2007-ben.^[1] A *Sichuan Egyetem* könyvtárának igazgatója és egyik szaktájékoztatója által ismertetett újabb kutatás azt igyekezett felmérni, hogy hogyan fejlődtek a kínai digitális könyvtárak. A vizsgálat az Oktatási Minisztérium rangsora szerinti első tíz egyetem könyvtárának, továbbá öt népszerű közkönyvtárnak és egy elismert tudományos könyvtárnak a honlapjára terjedt ki. Táblázatban foglalták össze, hogy az egyes honlapok főmenüje mit tartalmaz, hogy van-e online tájékoztató szolgálat, illetve tudományos információforrásokat integráló portál, s hogy létezik-e közös keresési lehetőség (meta-search). Elemezték és összehasonlították a honlapok felépítését, a rajtuk keresztül elérhető digitális forrásokat, a témakörök szerinti navigációt, a saját fejlesztésű adatbázisokat, a felhasználók tájékoztatását és oktatását, és más fontos jellemzőket. A kapott eredményeket összehasonlítva a „digitális könyvtár” definíciójában szereplő jellemzőkkel, a szerzők arra a megállapításra jutottak, hogy a vizsgált könyvtári honlapok mindegyike megfelel ezeknek a kritériumoknak, vagy legalábbis a digitális könyvtárrá válás kezdeti stádiumában van, még ha nem is hívja magát mindegyik szolgáltatás így.

Az eredmények összefoglalása

Egy kivételével mindegyik könyvtár működtet virtuális tájékoztató szolgálatot. A honlapok felépítése és az általuk kínált digitális források összetétele

azt jelzi, hogy a felsőoktatási könyvtárak Kínában is alapvetően szolgáltatásorientáltak (akárcsak pl. a *California Digital Library*). De előfordulnak speciális kutatói igényekre szakosodott információforrások is: például a *Shanghai Digital Library* muzeális anyagok, ritka könyvek, kéziratok, képek és audiovizuális dokumentumok digitalizált változatait kínálja (ez a gyűjtemény pedig az *American Memory* honlaphoz hasonlít). Ugyanakkor üzleti jellegű adatbázis-szolgáltatást nem folytatnak a kínai tudományos és közkönyvtárak. Ilyen vállalkozásokat a kiadók és a közvetítő cégek üzemeltetnek, és teljes szövegű e-folyóiratokat, illetve e-magazinokat, valamint e-könyveket lehet találni bennük. Például a *Super-Star* nevű digitális könyvtár mintegy egymillió elektronikus könyvet kínál online olvasásra.

A könyvtárak honlapjain található elektronikus információforrások két típusba sorolhatók: saját fejlesztésű, illetve vásárolt/előfizetett adatbázisok. A saját készítésűek között vannak disszertációarchívumok, digitalizált különgyűjtemények, webcímek tematikus nyilvántartásai, könyvtári katalógusok és más hasonlóak. A vásárolt tartalomszolgáltatások között megtalálhatók az *Elsevier* és a *Kluwer* kiadó elektronikus folyóiratai, az *EBSCO* online adattárjai, az *IEEE/IEE* digitális könyvtára stb., és vannak helyben tükrözött források is: ilyenek például a kínai nyelvű szövegtárak, az *EI CompendexWeb*, valamint a különféle CD-ROM kiadványok helyi hálózaton át elérhető másolatai.

A 2004-ben publikált legutóbbi hasonló vizsgálat^[2] eredményeivel összehasonlítva egyértelműen látszik, hogy a kínai elektronikus források számban és minőségben is sokat fejlődtek három év alatt, különösen az olyan „háziilag” készített adatbázisok, mint a hálózati információforrások címgyűjteményei és a speciális adattárak. Érdeemes azt is megemlíteni, hogy mind a könyvtárosok, mind pedig a tudományos kutatók felismerték az Open Access források fontosságát, és nemcsak hogy fokozottan használják őket, de maguk is fejlesztenek hasonló nyílt archívumokat.

Míg 2004-ben legfeljebb három kínai könyvtári portál működött, mostanra a legtöbb nagy könyvtár létrehozta a saját felületét, amelyen át egységesen kereshetők az adatbázisok, egyszerre több információforrás is lekérdezhető, regisztráció után személyre szabhatók a szolgáltatások. A „MyLibrary”, vagyis a személyes felület kialakításának lehetősége fontos lépés a digitális könyvtárak fejlődésében, de a tapasztalatok szerint a felhasználók még nehezen értik és nem elég aktívan használják ezt a lehetőséget. A vizsgált könyvtáraknak saját regisztrációs és hitelesítő rendszereik vannak – kettő kivételével, amelyek még nem kínálnak ilyen belépési lehetőséget az olvasóiknak.

A korábbi helyzethez képest egységesebb lett a honlapok felépítése is. Az egyetemi és tudományos könyvtárak honlapjainak főmenüje nagyjából ugyanazokból a pontokból áll: „Újdonságok”, „Könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumküldés”, „Linkgyűjtemény”, „Kiemelt szolgáltatások”, „Katalógus”, „Hírek”, „Tézisek és disszertációk beadása” stb. Különbségek inkább csak az egyes funkciók elnevezésében vannak: például a tájékoztató szöveg néhol „Olvasói útmutató”, máshol „Felhasználói tudnivalók” vagy „A szolgáltatás ismertetése” cím alatt érhető el.

Mindegyik könyvtárnál találhatunk olyan saját készítésű adatbázist, amely a hálózaton való navigációt segíti a legfontosabb információforrások címeinek összegyűjtésével. Az internetes források katalógizálását a *China Academic Library and Information System (CALIS)* nevű szervezet koordinálja. 2004-es felmérése során Zhao még úgy találta, hogy ezek a linkgyűjtemények nem egységesek és kevés rekordot tartalmaznak. A következő években sikerült jobban szabályozni és feltölteni őket, úgyhogy a CALIS navigációt segítő portálja már jól használható: 78 szakterülethez készültek eddig ilyen adatbázisok, s ezek többsége nyilvánosan elérhető bárkinek.

A könyvtári honlapokat böngészve gyakran találhatunk híreket és terveket a felhasználók oktatásával kapcsolatban, a szakkönyvtárosok rendszeresen tartanak tanfolyamokat, és az adatbázis-szolgáltató cégek is meghirdetik saját képzéseiket. Mindezek segítik a felhasználókat abban, hogy hogyan használják az elektronikus forrásokat, hogyan keressenek a teljes szövegű adatbázisokban, vagy

éppen hogyan alakítsák át a saját igényeiknek megfelelően a kezelőfelületet.

Digitális könyvtári elvek, szabványok és együttműködések

A digitális könyvtárak fejlesztése és működtetése költséges feladat, nem lehet teljes egészében állami költségvetésből finanszírozni, és nem szerencsés, ha minden könyvtár önállóan próbál ilyet létrehozni. Hogy szervezeten és szakszerűen folyjon az elektronikus információforrások fejlesztése, a tervezés, a működtetés és a technológia egységesítése érdekében három szabályzatot kell betartaniuk a könyvtáraknak. 2004 szeptemberében fogadták el a kínai digitális könyvtári szabványt, amely elsősorban a fejlesztést és a szolgáltatást szabályozza.

A CALIS 2006-ban 22 egyetemi könyvtárral együtt létrehozta a kínai tudományos digitális könyvtárak szövetségét. Ez az összefogás szintén az integrált tervezést, az egységes szabványok alkalmazását, a közös fejlesztést és az erőforrások megosztását tűzte ki célul. Az együttműködés jó példája a fent említett tematikus navigációs portálon kívül a diszszertációk tervezett egységes digitális gyűjteménye. Ugyancsak jelentős eredmény az amerikai kooperációval működő *Million Book Digital Library Project (www.cadal.net)*. A digitális könyvtárak növekedésének legnagyobb akadályát a copyright és az elégtelen finanszírozás jelenti. Előbbin az Open Access archívumok ösztönzése, utóbbin a Google-lal való együttműködés segíthet.

Irodalom

- [1] SHEN, X. – ZHENG, Z. – HAN, S. – SHEN, C.: A review of the major projects constituting the China Academic Digital Library. = *The Electronic Library*, 26. köt. 1. sz. 2007. p. 39–54.
- [2] ZHAO, P. – XU, P. – WU, T. Z. – LI, B. Y.: Investigation and analysis of digital libraries in China. = YE, J. Z. – FANG, J. – UWE, R. – NCOLE, P. (szerk.): *A Study on the Progress of Science of Science Library*. Beijing, Science Press, 2005. p. 63–78.

YAO, Leye – ZHAO, Ping: Digital libraries in China: progress and prospects. = *The Electronic Library*, 27. köt. 2. sz. 2009. p. 308–318./

(Drótos László)